

Χάρις, Χαρίσματα και Ἀξιώματα

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Ε. ΠΑΠΑΠΕΤΡΟΥ*

Τὰ εἰς -μα λήγοντα οὐσιαστικά σημαίνουν γενικῶς τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς ἐνεργείας. Ἐὰν ἀπὸ τὴν λέξιν «χάρις-μα» ἀφαιρέσωμεν τὴν κατάληξιν -μα, ἀναγόμεθα εἰς τὴν ἐνέργειαν ἐκείνην, ἡ ὁποία προκαλεῖ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο, τὴν χάριν. Χάρις εἶναι ἡ δύναμις-ἐνέργεια, ἡ ὁποία δημιουργεῖ τὸ χάρισμα. Ἡ λέξις «χάρισμα» σημαίνει ἓν ἀνθρωπολογικὸν γεγονός, τὸ ὁποῖον ὡς φαινόμενον δυνάμεθα φαινομενολογικῶς νὰ τὸ ἐρευνήσωμεν. Ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὁποῖον ἔχει καὶ ἓν προκειμένῳ τὴν πρωτεύουσαν σημασίαν, εἶναι ἡ ἀξιολογικὴ του κατανόησις. Ὁ ἀρχαῖος Ἕλληνας θὰ ἐχρησιμοποιεῖ διὰ τὸ γεγονός τοῦτο -δι' ὅ,τι δηλ. ἡμεῖς ὀνομάζομεν «χάρισμα»- τὴν λέξιν «ἀρετή» καὶ θὰ τὴν κατενόει περιπτῶς ἢ ὡς ἀρμονίαν τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς (Πλάτων) ἢ ὡς μεσότητα μεταξὺ ὑπερβολῆς καὶ ἐλλείψεως (Ἀριστοτέλης) ἢ ὡς συμφωνίαν τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν τὰ πάντα διήκουσαν δύναμιν τοῦ λόγου (Στωϊκοί, πρβλ. τὴν ἀρχὴν «ὁμολογουμένως τῆ φύσει ζῆν»).

Ἡ χριστιανικὴ μεταφυσικὴ κατανοεῖ τὸ χάρισμα ἐπὶ τῆ βάσει τῆς περὶ Θεοῦ ἐννοίας τῆς. Διὰ τὴν πίστιν τὸ χάρισμα εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς χάριτος, ἐνῶ χάρις εἶναι ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν κόσμον, ἡ δημιουργοῦσα, σώζουσα καὶ τελειοῦσα τὸν κόσμον δύναμις. Ἐὰν «κόσμος» εἶναι τὸ ὅλον συνεχῆς γίνεσθαι τῆς φύσεως εἰς τὸν χρόνον, χάρις εἶναι ἡ ὑπερβατικὴ ἐκείνη δύναμις, ἡ ὁποία εἰς τὸ γίνεσθαι τοῦτο προσδίδει ὑπὸ ἄποψιν ἀξιολογικὴν τὸν χαρακτῆρα τῆς ζωῆς. Χάρις εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς. Ἐὰν ἡ ὅλη πραγματικότης διακρίνεται, ἐπὶ τῆ βάσει τῆς λογικῆς ἀρχῆς τῆς ἀντιφάσεως, εἰς τὴν ζῶν καὶ τὸν θάνατον, τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ἀπαξίαν, τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν ἀπώλειαν, τότε ἡ

* Ὁ ἀείμνηστος Κωνσταντῖνος Εὐ. Παπαπέτρου (1936-2003) ὑπήρξε Καθηγητὴς τοῦ Τμήματος Θεολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν μὲ ἐξειδικευση στὸν κλάδο τῆς Συστηματικῆς Θεολογίας. Δίδαξε τὸ γνωστικὸ ἀντικείμενο τῆς Ἀπολογητικῆς καὶ Ἐγκυκλοπαιδείας τῆς Θεολογίας. Εἰς μνήμην αὐτοῦ ἀναδημοσιεύεται ἡ ἰδιαίτερος ἀξιολογικὴ μελέτη του μὲ τίτλο: «Χάρις, Χαρίσματα καὶ Ἀξιώματα», ἡ ὁποία σχετίζεται μὲ τὸ τρέχον ἀφιερωματικὸ τεύχος καὶ εἶχε δημοσιευθεῖ στὸν συλλογικὸ τόμο: Σύναξις Ὁρθοδόξων Θεολόγων (Εἰσηγήσεις), *Περὶ Ἁγίου Πνεύματος*, ἐκδ. Ἄρτος Ζωῆς, Ἀθῆναι 1971, σσ. 147-160.

ζωή ἐκάστου ἀτόμου, ὅπως τὸ εἶναι παντὸς ὄντος, εἶναι τὸ χάρισμα, τὸ ὁποῖον ὑπάρχει ὡς μετοχή εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ὑπερβατικοῦ ὄλου. Ἡ θρησκευτικὴ γλῶσσα ὀνομάζει τὸ ὄλον Θεόν.

Τὸ χάρισμα εἶναι φαινόμενον τοῦ κόσμου τούτου μὲ ἀξιολογικὸν περιεχόμενον. Ἡ ἀξία ἑνὸς φαινομένου εἶναι ἡ ἀναγωγή αὐτοῦ εἰς τὸ ὑπερβάλλον ὄλον. Ἐὰν διακρίνωμεν μεταξὺ φαινομενολογίας καὶ ἀξιολογίας, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ὁ ἀξιολογικὸς χαρακτήρ ἑνὸς φαινομένου κεῖται πέραν τῶν ὁρίων, ἐντὸς τῶν ὁποίων κινεῖται ἡ φαινομενολογικὴ ἔρευνα τοῦ ἐν λόγῳ φαινομένου. Μὲ ἄλλους λόγους, διὰ νὰ χαρακτηρίσωμεν ἐν φαινόμενον ὡς ἀξίαν, δὲν ἀρκεῖ ἡ φαινομενολογικὴ αὐτοῦ περιγραφή, ἀλλ' ἀπαιτοῦνται κυρίως κριτήρια, τῶν ὁποίων πάλιν ἡ γνωσιολογικὴ θεμελίωσις εἶναι ἐν πρόβλημα καθ' ἑαυτό. Τί εἶναι χάρισμα καὶ τί δὲν εἶναι, τί ὀφείλεται εἰς τὸν Θεόν καὶ τί εἰς τὸν διάβολον, τοῦτο εἶναι ζήτημα, τοῦ ὁποίου προηγεῖται τὸ ἄλλο ζήτημα περὶ τῶν κριτηρίων τῆς ἀξιολογικῆς κρίσεως κατ' ἀρχήν. Πόσον σπουδαῖον εἶναι τὸ πρόβλημα τοῦτο περὶ τῶν κατ' ἀρχὴν κριτηρίων τῆς ἀξιολογικῆς κρίσεως, καὶ μάλιστα ὄχι μόνον εἰδολογικῶς ἀλλὰ καὶ καθ' ὕλην¹, φαίνεται μὲ ὀδυνηρὰν σαφήνειαν εἰς τὸ σύνθηρος γεγονός ὡρισμένοι εὐσεβεῖς νὰ χαρακτηρίζουν κάτι ὡς θεάρεστον, ἐνῶ ἄλλοι νὰ τὸ θεωροῦν ὡς ἔργον τοῦ Σατανᾶ.

Χάρισμα εἶναι ἡ ἐπιτέλεσις μιᾶς ἀξίας, ἀλλὰ πρέπει προηγουμένως νὰ βεβαιωθῶμεν περὶ τῶν κριτηρίων μας, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων χαρακτηρίζομεν κάτι ὡς ἀξίαν καὶ κάτι ὡς ἀπαξίαν. Ἄλλως ὑπάρχει κίνδυνος νὰ χαρακτηρίζομεν πολλὰ ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Σατανᾶ ὡς χαρίσματα, ἐνῶ τοὺς πραγματικοὺς χαρισματούχους τῆς ἱστορίας νὰ τοὺς παραδίδωμεν βορὰν εἰς τοὺς λέοντας τῶν κολασσάων μας. Πόσοι ἐξ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι φρονοῦν δι' ἑαυτοὺς ὅτι εἶναι ὄργανα τοῦ Θεοῦ, διαπρέπουν ἐκάστοτε ὡς θεομάχοι, τὸ πρόβλημα τοῦτο δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξετασθῇ εἰδικώτερον ἐνταῦθα.

Ἐὰν ὁ χαρακτήρ ἑνὸς ἀποτελέσματος ὀφείλεται εἰς τὴν τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἐπιφέρουσαν αἰτίαν, τότε ἡ ἐρώτησις περὶ τοῦ τί ἐστὶ χάρισμα δὲν δύναται νὰ λάβῃ ἀπάντησιν πρὸ τοῦ νὰ συνειδητοποιηθῇ τὸ ζήτημα, τί ἐστὶ χάρις. Διὰ τὴν χριστιανικὴν μεταφυσικὴν τῆς ἱστορίας ἡ χάρις προϋπάρχει τοῦ κό-

1. Βεβαίως τὸ ζήτημα τῶν ἀξιολογικῶν κριτηρίων δὲν δύναται νὰ ἐξετασθῇ ἐνταῦθα διεξοδικῶς, δύναται ὁμως νὰ παρατηρηθῇ ὅτι κατὰ τὴν ὀρθόδοξον καθολικὴν θεολογίαν ἡ ἰσχὺς παντὸς κριτηρίου στηρίζεται εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς καθολικότητος. Ἡ ἔννοια τῆς καθολικότητος εἶναι τὸ κριτήριον διὰ τὴν ἔννοιαν τῆς ὀρθοδοξίας, διὰ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀληθείας.

σμου και κατακλείει την ιστορίαν του εις τὰ ἔσχατα αὐτοῦ. Ὁ κόσμος προέρχεται ὡς δημιουργία ἐκ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, καί, διὰ τῆς πτώσεως, τῆς σωτηρίας καὶ τῆς κρίσεως, θὰ καταλήξει μίαν ἡμέραν, «τὴν ἡμέραν ἐκείνην», εἰς αὐτήν. Ἡ χάρις διατρέχει οὕτω τὴν ιστορίαν καὶ νικᾷ ἐν τέλει (διὰ τῆς κρίσεως). Βεβαίως ὁ κόσμος πιστεύεται ὡς πεδῖον, ἐνθα αἱ δαιμονικαὶ δυνάμεις ἐπαναστατοῦν κατὰ τῆς χάριτος καὶ ζητοῦν εἰς τὴν θέσιν τῆς θείας τάξεως τῆς φύσεως νὰ ἐπιβάλουν τὴν ἰδικήν των τάξιν, τὴν ἀποξένωσιν, τὴν ἀλλοτριώσιν ἀπὸ τὴν αὐθεντικότητα τῆς φύσεως καὶ τῆς ιστορίας. Ἐν τούτοις, ὅσονδήποτε θριαμβευτικὸν καὶ ἂν παρουσιάζεται «ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ» (Ματθ. 4, 5) τὸ μειδίαμα τοῦ ἄρχοντος τοῦ κόσμου τούτου, εἰς τὸ τέλος θὰ νικήσουν, συμφῶνως πρὸς τὴν χριστιανικὴν πίστιν, οἱ ἐσταυρωμένοι, οἱ ἄγνοί, ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἠγάπησαν τὸ ὄλον ὑπὲρ τὸ μέρος, τὸ φῶς τῆς καθολικότητος ὑπὲρ τὸ σκοτός τοῦ τὴν θέσιν τῆς ζωῆς διεκδικούντος θανάτου. Χάρις εἶναι ἡ ἐνέργεια τοῦ ὄλου εἰς τὴν ιστορίαν καὶ χαρίσματα οἱ ἐπὶ μέρους φορεῖς τῆς ἐνεργείας ταύτης τοῦ ὄλου.

Τὰ χαρίσματα εἶναι κατὰ τὴν μορφήν ποικίλα, ἡ οὐσία ὁμως αὐτῶν, τῶν κατὰ τὴν μορφήν ποικίλων χαρισμάτων, εἶναι μία, ἡ ὑπερβάλλουσα χάρις. Χάρις εἶναι ἡ δύναμις, ἡ ὁποία ἐπιτελεῖ (καὶ ἐγγυᾶται) τὴν αὐθεντικότητα εἰς τὸν κόσμον.

Ὁ πρῶτος χῶρος, εἰς τὸν ὅποιον φαίνεται ἡ παρουσία τῆς χάριτος, εἶναι ἡ φύσις. Ἡ φύσις εἶναι ἡ ἀφετηρία τῆς ιστορίας, εἶναι τὸ σύνολον τῶν δεδομένων ἀξιῶν, εἶναι ἡ δεδομένη ἐκείνη πραγματικότης, ἡ ὁποία ἔχει καὶ παρέχει εἰς τὸ ὑποκείμενον τὴν δυνατότητα νὰ γίνῃ τοῦτο ὅ,τι ὀφείλει νὰ γίνῃ, νὰ ἐπιτελέσῃ δηλ. ἑαυτὸ διὰ τῆς δημιουργίας του. Ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὅποιος εὕρισκε τὴν φύσιν εὕρισκόμενος ἐντὸς αὐτῆς, διαπιστώνει τὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ ὄντος καὶ δέοντος, ὄντος ἀφ' ἑνὸς καὶ «οὐκέτι ὄντος» ἢ «οὐπω ὄντος» ἀφ' ἑτέρου. Ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων διέγνωσεν ὅτι ἐντὸς τῆς φύσεως καὶ τῆς ιστορίας «κάτι δὲν πάει καλά», ὅτι τὸ δεδομένον δὲν εἶναι τὸ τέλειον, ὅτι ὁ κόσμος οὗτος δὲν εἶναι ὁ παράδεισος. Ἡ πικρὰ γεῦσις, τὴν ὁποίαν τοῦ προσέφευγεν ὁ κόσμος οὗτος, τοῦ ἐγέννησε τὴν νοσταλγίαν δι' ἕνα ἄλλον κόσμον. Ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὀδυνηρῶς βίων τὴν ἀντίθεσιν ταύτην μεταξὺ ἰδεώδους καὶ πραγματικότητος, ἠσθάνθη ὅτι ἡ ἀληθινὴ πατρίς του δὲν εἶναι ὁ περιορισμένος κόσμος τῆς ἀντιθέσεως, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἱστορικῶς ἐγεννήθη, ἀλλ' εἶναι ὁ ἀπολεσθεὶς παράδεισος τῆς αὐθεντικότητος. Τὸ βίωμα τοῦ θανάτου τὸν ὠδήγησεν εἰς τὴν πίστιν ὅτι ὁ ἀρχέγονος χῶρος του δὲν εἶναι ἡ «γῆ», ἐπὶ τῆς ὁποίας ἡ ζωὴ ἀπειλεῖται συνεχῶς ὑπὸ τοῦ θανάτου, ἀλλ' εἶναι ὁ ἄπειρος «οὐρανός» τῆς χάριτος. Ὁ κόσμος οὗτος

έκυριαρχείτο κάποτε απόλυτως υπό της χάριτος. Εἰς τὸν ἀρχικὸν τοῦτον παράδεισον ὁ ἄνθρωπος ἔζη κατὰ φύσιν καὶ κατὰ χάριν συγχρόνως. Τὸ ζῆν κατὰ φύσιν δὲν ἦτο κάτι διάφορον τοῦ ζῆν κατὰ χάριν. Αὐθεντικὴ ζωὴ ἦτο ἡ αὐθόρμητος ζωὴ, ἡ ἀνεπιφύλακτος κατάφασις τοῦ δεδομένου. Ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἐβίωσε τὴν ἀντίθεσιν, ἐχώρισε διὰ τῆς νοσταλγίας του τὸν χῶρον, τὸν ὁποῖον οὗτος κατέφασκεν, ἀπὸ τὸν χῶρον, τὸν ὁποῖον οὗτος ἠρνεῖτο, διεχώρισε δηλ. «ἀνά μέσον», «μεταξύ», ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ, καὶ ὠραματίσθη τὸν παράδεισον εἰς τὴν ἀρχέγονον φύσιν. Τὴν ἐξήγησιν τῆς ἀντιθέσεως τὴν εὔρεν εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς πώσεως. Τὴν (ὀντολογικὴν) διαφορὰν μεταξύ εἶναι καὶ ὄντος τὴν ἐθεώρησεν ὡς ἀποξένωσιν, ἀλλοτριώσιν («Entfremdung») τοῦ δευτέρου, τοῦ ὄντος, ἀπὸ τὸ πρῶτον, τὸ εἶναι. Ἡ φύσις, εἰς τὴν ὁποῖαν εὐρέθη οὗτος, δὲν εἶναι ὁ κόσμος τῆς χάριτος, ἡ δημιουργία τοῦ Θεοῦ, ἡ ἀρχέγονος φύσις, ἀλλ' εἶναι μία φύσις, ἡ ὁποία ἔχει ἐν πολλοῖς ἀπομακρυνθῆ ἐξ ἑαυτῆς, ἔχει ἐκπέσει τῆς αὐθεντικότητός της. Οἱ ἄνθρωποι συνησθάνθησαν ὅτι ἡ ἱστορία των διαδραματίζεται ἐκτὸς τοῦ παραδείσου.

Καὶ ἐκτὸς τοῦ παραδείσου εὐρισκόμενος ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔπαυσε, μὲ τὸν ἰδρωτὰ βεβαίως τοῦ προσώπου του, νὰ φυτεύῃ εἰς τὴν γῆν ἄνθη, νὰ καλλιερῆ τὰ χαρίσματα. Δὲν ἔπαυσε νὰ νοσταλγῇ τὸν ἀπολεσθέντα παράδεισον τῆς χάριτος, τὴν ἀρχέγονον αὐθεντικότητά του, καὶ δὲν ἔπαυσεν, εἴτε διὰ τοῦ μύθου (παλαιότερον) εἴτε διὰ τοῦ λόγου (μεταγενεστέρως), νὰ ἐπιζητῇ τὴν μετάθεσιν του ἐκ τοῦ χώρου τῆς πώσεως εἰς τὸν χῶρον τῆς αὐθεντικότητος. Τὴν μετάθεσιν ταύτην τὴν ἐνοστάλησε καὶ ὡς ἐπιστροφὴν καὶ ὡς προόδον. Ὅτι, ὑπῆρξεν εἰς τὴν ἀρχὴν θὰ ἐπανεέλθῃ εἰς τὸ τέλος. Ἡ ἀποκατάστασις τῆς διασπασθείσης κοινωνίας μεταξύ τοῦ ζῶντος καὶ τῆς ζωῆς ἐβιώθη καὶ ὡς δῶρον καὶ ὡς ἐπίτευγμα ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἡ συνείδησις ὅτι πάσχει συνυπάρχει μὲ τὴν πεποιθήσιν ὅτι ὀφείλει συγχρόνως νὰ ἐνεργῇ. Οὕτως ὁ ἄνθρωπος, ὡς μέρος, συνειδητοποιεῖ ὅτι ὀφείλει νὰ συνεργῇ εἰς τὸ ὄλον διὰ νὰ ὑπερβῇ τὴν ἰδίαν (καὶ δεδομένην καὶ διαπραπτομένην) αὐτοῦ πῶσιν, διὰ νὰ προχωρήσῃ οὕτω πέραν τῆς δεδομένης ἀντιθέσεως, διὰ νὰ φθάσῃ δηλ. εἰς τὴν αὐθεντικότητά του. Ἡ χάρις εἰς τὴν ἀρχὴν, τὸ κέντρον καὶ τὸ τέλος τῆς ἱστορίας καὶ ὁ χῶρος τῆς ἱστορίας ὡς τὸ πεδῖον τὸ δεδομένον διὰ τὴν ὑπέρβασιν τῆς ἀντιθέσεως μεταξύ ὄντος καὶ δέοντος ἀποτελοῦν βασικὰ σημεῖα εἰς τὸν ἀνθρωπολογικὸν χάρτην τῆς χριστιανικῆς αὐτοσυνειδησίας.

Καὶ τὰ χαρίσματα;

Αὐτὰ εἶναι οἱ σύνδεσμοι τοῦ κόσμου τούτου μὲ τὴν ὑπερβατικὴν αὐθεντικότητα, εἶναι τὰ ἀνοίγματα τῆς ἐνδοκοσμικῆς φυλακῆς μας, διὰ τῶν ὁποίων

εισέρχεται τὸ υπερβάλλον φῶς τῆς χάριτος, εἶναι τὰ νήματα τῆς ζωῆς μας, εἶναι τὰ φυσιολογικὰ κύτταρα τῆς ἱστορίας, οἱ ἄγωγοὶ τῆς σωτηρίας, αἱ ἀξίαι μας.

Χαρίσματα εἶναι τὰ γνωρίσματα τῆς ἀυθεντικότητος, τῆς γνησιότητος, τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν ἀυθεντικότητά του εἶναι μέτοχος τῆς χάριτος, κεχαριτωμένος, χαρίεις. Ἦδη ὁ (προχριστιανικός) ποιητὴς Μένανδρος εἶχε γράψει ἓνα στίχον, ὁ ὁποῖος καὶ θεολογικῶς κατανοούμενος προσφέρει μίαν λαμπρὰν ἐν προκειμένῳ ἀλήθειαν: «Ὡς χαρίεν ἔστ' ἄνθρωπος, ἂν ἄνθρωπος ᾖ»². («Ὅταν ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἄνθρωπος, ὅταν δηλ. εἶναι γνήσιος, ἀυθεντικός, τότε εἶναι φορεὺς τῆς χάριτος, «χαρίεις»).

Εἰς τὴν Δογματικὴν ἢ σχέσις χάριτος - χαρισμάτων περιγράφεται συνήθως μὲ περισσότερον συγκεκριμένα ἐκφραστικὰ μέσα, περισσότερον «καταφατικῶς». Τοῦτο ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ὅτι ἡ Δογματικὴ ὡς ἡ αὐτοσυνειδησία τῆς ἐκκλησίας εἶναι ἡ λειτουργία μιᾶς συγκεκριμένης κοινωνίας. Ἰδιαιτέραν σπουδαιότητα ἔχει πάντως καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ, ὁ ὁποῖος εἶδε τὴν χάριν ὡς τὴν ἄκτιστον ἀλλὰ καὶ μεθεκτὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀπολύτως υπερβατικοῦ Θεοῦ. Χάρισμα εἶναι τὸ ὑποκειμενικὸν γεγονός τῆς (ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου) μετοχῆς τῆς θείας χάριτος.

Θεμελιώδη καὶ ὑπέροχα εἶναι ὅσα ὁ Παῦλος ἀναφέρει (Α΄ Κορ. 12, 4 ἐξ.) περὶ τῶν χαρισμάτων. Ἐκ τῆς περικοπῆς ταύτης θὰ ἦτο ἴσως χρήσιμον νὰ ἐπισημανθοῦν ἐνταῦθα μεταξὺ ἄλλων εἰδικώτερον καὶ τὰ ἐξῆς σημεία:

1. Χάρισμα εἶναι τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον τελεῖ εἰς ἄρμονίαν πρὸς τὸ ὅλον.
2. Ἡ ἄρμονία τοῦ μέρους πρὸς τὸ ὅλον εἶναι ἐν ταυτῷ καὶ ἡ ἄρμονία τοῦ ἐν λόγῳ μέρους πρὸς τὰ ἄλλα μέρη τοῦ ὅλου. (Τὰ ποικίλα χαρίσματα δὲν ἀντιτίθενται, ἀλλ' εὐρίσκονται εἰς ἄρμονίαν πρὸς ἄλληλα).
3. Ἡ ἀναφορὰ τοῦ μέρους εἰς τὸ ὅλον καταξιώνει τὸ μέρος, ἀποτελεῖ τὴν ἀξία του.
4. Τὴν ἀξίαν τοῦ μέρους ἀποτελεῖ περαιτέρω ἡ διαφοροποίησις ἐκείνη (principium individuationis), ἡ ὁποία (διακρίνουσα τὸ ἐν μέρος ἀπὸ τὰ ἄλλα μέρη) δὲν ἀντίκειται, ἀλλ' ἀκριβῶς ὑπηρετεῖ τὴν λειτουργίαν τοῦ ὅλου (καὶ τῶν λοιπῶν μερῶν αὐτοῦ).
5. Τὴν ἀπαξίαν ἀποτελεῖ α) ἡ ἔλλειψις διαφοροποιήσεως (ἡ ὁμοιομορφία) καὶ β) ἡ μὴ προσήκουσα διαφοροποίησις (ἡ διαστροφὴ).

2. KOERTE, A., *Menandri que supersunt*, pars II, Lipsiae 1953, Fr. 484 (761), σ. 166.

6. Τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον ἀρνεῖται νὰ ἐπιτελέσῃ τὸν (ἐκ τοῦ ὅλου προερχόμενον καὶ εἰς τὸ ὅλον ἀναγόμενον) φυσικὸν προορισμὸν του, ἀντιστρατεύεται εἰς τὸ ὅλον καὶ αὐτοκαταστρέφεται («ὑβρις» καὶ «θάνατος»).

7. Πάντα τὰ μέρη εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν συγκρότησιν καὶ λειτουργίαν τοῦ ὅλου.

8. Εἰς τὸ ὅλον τῆς κοινωνίας (τῶν μερῶν αὐτοῦ) ὑπάρχει ἱεραρχία ἀξιῶν (ἀξιολογικὴ ἱεραρχία).

9. Ἀληθῆς κοινωνία εἶναι ἡ ἐν ἀληθείᾳ σχέσις τῶν μερῶν πρὸς τὸ ὅλον (καὶ πρὸς ἄλληλα). Ἡ ἀληθῆς κοινωνία εἶναι ἡ κοινωνία τῆς ἀληθείας.

10. Ἡ ἐκκλησία εἶναι ἡ προσήκουσα σχέσις τῶν μερῶν πρὸς τὸ ὅλον, ἡ ἀληθῆς κοινωνία, ἡ κοινωνία τῆς ἀληθείας.

Εἰς τὴν Ἐκκλησιολογίαν τὸ θεωρητικὸν πρόβλημα χάρις - χαρίσματα συνδέεται μὲ μίαν ὀδυνηρὰν (πρακτικὴν) ἐμπειρίαν, ἡ ὁποία θὰ πρέπει εἰς τὴν συνάρτησιν ταύτην νὰ ἀνακληθῆ εἰς τὴν μνήμην. Πρόκειται διὰ τὸ γεγονός κατὰ τὸ ὁποῖον τῆς ἐκκλησίας οἱ ἀξιωματοῦχοι³ δυσκόλως πείθουν ἐνίοτε ὅτι εἶναι καὶ χαρισματοῦχοι. Ὅχι μόνον εἰς τὴν ἰουδαϊκὴν γραμματείαν δύναται τις νὰ διαπιστώσῃ ὅτι οἱ «ἱερεῖς» καταδιώκουν πολλάκις ἢ συνήθως τοὺς προφήτας, ὅτι οἱ φαρισαῖοι δὲν δικάζουν καὶ καταδικάζουν μόνον τοὺς τελώνας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀποστόλους τοῦ Θεοῦ. Δὲν πρόκειται μόνον διὰ τὴν ἱερὰν ἐξέτασιν τῆς Ἰσπανίας, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς «εὐσεβεῖς» ἐκείνους, οἱ ὅποιοι εἴτε παρακολουθοῦν ἀπὸ τὰς κερκίδας τὰ δράματα καὶ τὰς θυσίας τῶν πρωταγωνιστῶν τῆς ἱστορίας ἢ καταπιέζουν μὲ σαδισμόν τοὺς ὑφισταμένους των. Εἰς τοιαύτας περιπτώσεις γίνεται σύγχυσις μεταξὺ ἀξιώματος καὶ χαρίσματος· ὁ ἐπαναπαυόμενος εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ ἐνός, τοῦ ἀξιώματος, ἀδυνατεῖ νὰ ἀντιληφθῆ τὴν ἀπουσίαν τοῦ ἄλλου, τοῦ χαρίσματος. Χαρίσματα εἶναι αἱ συμβολαὶ εἰς τὸν πολιτισμὸν, καὶ ὅπου δὲν ὑπάρχει πολιτισμὸς ἐκεῖ δὲν ἐνεργεῖ ὁ Θεός, ἀλλὰ ὁ διάβολος. Χωρὶς χάριν δὲν ὑπάρχουν χαρίσματα καὶ χωρὶς χαρίσματα δὲν δυνά-

3. Εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην ἀναγιγνώσκομεν ἐπανειλημμένως τὸ ἐπίθετον «ἄξιος», τὸ ἐπίρρημα «ἀξίως» καὶ τὸ ρῆμα «ἀξιῶν», δὲν ἀνευρίσκομεν ὅμως τὸ οὐσιαστικὸν «ἀξίωμα» καὶ τὰ παράγωγά του. Πλειστάκις ἀπαντᾷ βεβαίως ἡ λέξις «ἐξουσία». Ἀλλὰ τὸ διὰ τῆς λέξεως ταύτης δηλούμενον περιεχόμενον, ἐὰν μὲν προέρχεται ἐκ Θεοῦ καὶ χρησιμοποιητῆται συμφώνως πρὸς τὸν φυσικὸν προορισμὸν του, εἶναι προφανῶς χάρισμα, ἐὰν δὲ δὲν προέρχεται ἐκ Θεοῦ, ἢ χρησιμοποιητῆται κακῶς, τότε ἀντίκειται εἰς τὴν χάριν (καὶ οὕτως εἶναι, θεολογικῶς θεωρούμενον, ἀπαξία).

μεθα νά αναχθῶμεν εἰς τὴν χάριν. Οἱ χριστιανοὶ δὲν δικαιοῦνται νά λησμονοῦν ὅτι ὁ Θεὸς των κατοικεῖ εἰς τοὺς ἁγίους, δηλ. τοὺς ἄξιους, καὶ ὅτι χωρὶς ἄξιαν δὲν δύναται νά εἶναι κανεὶς ἄξιος, δηλ. ἅγιος.

Θλιβερόν εἶναι τὸ φαινόμενο ἐκεῖνο, κατὰ τὸ ὅποιον οἱ ἀνάξιοι καθίστανται ἀξιωματοῦχοι, ἀξιοῦντες δι' ἑαυτοὺς τὸ προνόμιον νά εἶναι διαχειριστὰί τῆς χάριτος. Πόσαι ἁμαρτωλαὶ ἀξιώσεις δὲν ἔχουν κατὰ καιροὺς ἐγερεθῆ ἐν ὀνόματι τῆς διδασκαλίας περὶ ἐνεργείας τῆς χάριτος *ex opere operato!* Διὰ τοῦτο καὶ εἶναι ἀνάγκη νά τονισθῆ ὅτι ἡ σχετικὴ δογματικὴ διδασκαλία τῆς ἐκκλησίας δὲν εἶναι δυνατὸν νά γίνεται τὸ ἀναπαυτικὸν προσκεφάλαιον διὰ νά καθεύδουν ἐπ' αὐτοῦ μακαρίως ἀξιωματοῦχοι ἄνευ χαρισμάτων καὶ ἄνευ ἀγωνίας διὰ τὴν ἀπαξίαν. Τὸν Θεὸν δὲν τὸν ἀντιπροσωπεύουν εἰς τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ τοῦ εἴδους οἱ μακάριοι, ἀλλ' οἱ μάρτυρες, οἱ ἀληθινοὶ χαρισματοῦχοι. Εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ζητοῦν νά ὑπερβοῦν τὸ δεδομένον, ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι δὲν καθεύδουν εἰς τὴν θέσιν των, ἀλλ' ἐπανίστανται κατὰ τῆς ἀπαξίας καὶ προχωροῦν πρὸς ἓνα κόσμον καλύτερον.

Μοιραία ἐπομένως ἀποβαίνει διὰ πᾶσαν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν οἰαδήποτε διάστασις μεταξὺ χαρίσματος καὶ ἀξιώματος. Ἰδεώδης κοινωνία εἶναι ἐκεῖνη, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ διαχείρησις τῆς ἐξουσίας καὶ τὸ πρὸς τοῦτο χάρισμα συμπίπτουν. Τότε μόνον εὐδαιμονεῖ ἡ ἀνθρωπότης, ὅταν ἡ ἱεραρχία τῶν ἀξιωματούχων της δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴν ἱεραρχίαν τῶν χαρισματούχων της. Πᾶσα διαφορὰ μεταξὺ ἀξιώματος καὶ χαρίσματος, δυνάμεως καὶ λόγου, εἶναι συμβολὴ εἰς τὸν θάνατον. Ἡ ἄλογος δύναμις εἶναι ἡ πρὸς θάνατον ὁρμὴ τοῦ ἀνθρώπου (Todestrieb). Ἡ πικρὰ αὕτη ἀλήθεια ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τοῦ πλατωνικοῦ αἰτήματος περὶ τοῦ νά βασιλεύουν οἱ φιλόσοφοι καὶ περὶ τοῦ νά εἶναι φιλόσοφοι οἱ βασιλεῖς. Ἡ ἀντιπάθεια πρὸς τὸ πνεῦμα, τὴν ὁποίαν ἐκδηλώνουν ἐνίοτε διαχειριστὰί τῆς δυνάμεως, ἀποκαλύπτει τὴν κατὰ βάθος ἀδυναμίαν των. Ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι φοβοῦνται τὸ πνεῦμα διότι δῆθεν τοῦτο ἐπιφέρει ἀναρχίαν, ἢ ἔχουν πρὸ ὀφθαλμῶν των κάτι, τὸ ὅποιον ἰσχυρίζεται ὅτι εἶναι πνεῦμα χωρὶς νά εἶναι, ἢ εἶναι οἱ ἴδιοι τυφλοὶ διὰ τὸ πνεῦμα. Ἡ ἀναρχία ὑπάρχει ἐκεῖ, ὅπου ὑπάρχει ἢ ἀπουσία τοῦ ἁγίου πνεύματος, ὅπου δηλ. κυριαρχεῖ τὸ πνεῦμα τοῦ διαβόλου. Δὲν ὑπάρχει «πνευματικὴ ἀναρχία», διότι τὸ πνεῦμα, ὅπου πνέει, δημιουργεῖ τὴν τάξιν τῆς χάριτος. Ἡ ἀντιπάθεια πρὸς τὸ γνήσιον πνεῦμα δὲν εἶναι θετικὴ δύναμις διὰ τὴν ἱστορίαν, ὅπως ἐξ ἄλλου καὶ ἡ ὑποτίμησις τῆς σημασίας τῆς δυνάμεως διὰ τὴν ἱστορίαν (καὶ μάλιστα ἐν ὀνόματι τοῦ πνεύματος!) δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ νά εἶναι λογικὸν σφάλμα μὲ φοβερὰς πρακτικὰς συνεπειάς. Οἱ χαρισματοῦχοι, οἱ ὅποιοι παραιτοῦνται τῆς διαχειρίσεως τῆς δυνάμεως, προδί-

δουν τὸ χάρισμά των. Τὸ χάρισμα εἶναι ἐντολὴ καὶ ὁ παραβαίνων τὴν ἐντολὴν ταύτην εἶναι ἔνοχος ἔναντι τῆς χάριτος.

Τὸ πρόβλημα τῆς σχέσεως μεταξύ χαρίσματος καὶ ἀξιώματος συνδέεται στενότερα μὲ τὸ πρόβλημα τῆς σχέσεως μεταξύ δικαίου καὶ χάριτος. Ἐνταῦθα βεβαίως δὲν ἐξετάζονται εἰδικότερον αἱ ὑπὸ τοῦ Rudolf Sohm διατυπωθεῖσαι ἀντιλήψεις περὶ τῆς ἀπουσίας τῆς ἐννοίας τοῦ δικαίου ἐκ τῆς χαρισματικῆς ζωῆς τῆς πρώτης ἐκκλησίας. Ἐν τούτοις θὰ ἦτο ἴσως δυνατὸν νὰ λεχθοῦν σχετικῶς τὰ ἑξῆς:

Ἡ ὀρθόδοξος, δηλ. ἡ ὀρθή, ἀπάντησις εἰς τὸ σημαντικὸν πρόβλημα τῆς σχέσεως δικαίου καὶ χάριτος, δηλ. εἰς τὸ πρόβλημα ἂν ἡ ἐκκλησία εἶναι γεγονὸς χάριτος ἢ «καθίδρυμα» (institutio), φαίνεται ὅτι πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ εἶναι ἀμέτοχος ἐνὸς τουλάχιστον σφάλματος. Τὸ σφάλμα τοῦτο εἶναι ἐν προκειμένῳ ἡ διάκρισις μεταξύ τῆς δομῆς τῆς χάριτος καὶ τῆς δομῆς τοῦ νόμου. Ὅταν ἐν ὀρισμένον σύστημα θετικῶν κανόνων διακρίνεται τῆς χάριτος καὶ συγχρόνως ἐγείρη ὡς «νόμος» ἀπόλυτον περὶ ἑαυτοῦ ἀξίωσιν, τότε ἡ ἀντίθεσις μεταξύ τῆς «πνευματικῆς» χάριτος καὶ τῆς «νομικῆς» ὀργανώσεως εἶναι προφανής. Ἡ ὀργάνωσις δὲν εἶναι τότε φορεὺς τῆς χάριτος, διὰ τοῦτο καὶ δὲν ἀπεργάζεται τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου. Ὅταν δὲν ὑπάρχη σύμπτωσις χαρίσματος καὶ ἀξιώματος, τότε ἡ ὑποταγὴ εἰς τὴν ὀργάνωσιν ἀποτελεῖ ἄρησιν τῆς χάριτος.

Τὸ πνεῦμα ὅμως καὶ ἡ ὀργάνωσις δὲν συνιστοῦν κατ' ἀνάγκην λογικὸν διλήμμα διὰ μίαν συγκεκριμένην κοινωνίαν ἀνθρώπων, ἡ ὁποία θέλει νὰ πορευεῖται ἐν ἀληθείᾳ. Ἐὰν π.χ. ἡ «πνευματικὴ» χάρις καὶ ἡ «νομικὴ» ὀργάνωσις νοηθοῦν (κατ' ἀναλογίαν πρὸς ὅσα ὁ Karl Barth παρατηρεῖ ἐπὶ τοῦ θέματος «νόμος - εὐαγγέλιον») ὡς εὐρισκόμενα πρὸς ἀλλήλας εἰς σχέσιν «ουσίας» καὶ «μορφῆς», τότε ἡ ὀργάνωσις ἐκείνη, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν «μορφὴν» τῆς χάριτος, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀντίκειται εἰς τὴν οὐσίαν τῆς. Ἡ «οὐσία» εὐρίσκεται εἰς τὰς «μορφάς» ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι εἶναι οἱ φορεῖς τῆς. Ἡ ἀλήθεια ὑπάρχει εἰς τὴν ἐνότητα οὐσίας - μορφῆς καὶ μάλιστα ὑπὸ τὴν ἐννοίαν ὅτι ἡ οὐσία ὀρίζει καὶ ἡ μορφή ὀρίζεται. Ἀντίθεσις λοιπὸν δὲν ὑπάρχει μεταξύ χάριτος καὶ ἁμαρτωλῆς ὀργανώσεως, πνεύματος καὶ νόμου, ἀλλὰ μεταξύ ἀγίου πνεύματος καὶ ἁμαρτωλῆς ὀργανώσεως. Ἐνῶ μεταξύ τῆς ἐννοίας τῆς χάριτος καὶ τῆς ἐννοίας τῆς ὀργανώσεως δὲν ὑπάρχει ἀντίθεσις, ὅταν ἑκατέρω νοητῶν ὀρθῶς (ὀρθόδοξως), εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἁμαρτωλῆς ὀργανώσεως ὑπάρχει ἡ βοῶσα ἀντίθεσις μεταξύ τῆς ἀγιότητος καὶ τῆς ἁμαρτίας, τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου. Μία ἁμαρτωλὴ ὀργάνωσις, ὡς εἶναι π.χ. ἡ γραφειοκρατία, ζητεῖ νὰ συμπνίξῃ τὸ πνεῦμα, νὰ καταπιέσῃ τὴν δημιουργίαν, νὰ ἀνακόψῃ τὴν ἐξελικτικὴν προόδον.

Τὴν οὐσίαν μιᾶς ἁμαρτωλῆς ὀργανώσεως δὲν ἀποτελεῖ ἐπομένως ἡ χάρις, ἀλλ' ἡ ἁμαρτία, ὁ θάνατος. Ἡ ὀδυνηρὰ ἐμπειρία, τὴν ὁποίαν προσφέρουν αἱ ἁμαρτωλαὶ ὀργανώσεις τῶν δυνάμεων τῆς ἱστορίας, διδάσκει ὅτι, ἀκόμη καὶ ἂν ἡ χάρις δὲν διέθετεν ἰδίαν ὀργάνωσιν, θὰ ἦτο προτιμότερα ἡ χάρις ἄνευ ὀργανώσεως ἀπὸ τὴν ὀργάνωσιν ἄνευ τῆς χάριτος.

Ἄλλ' ἡ κοινωνία τῆς χάριτος δὲν εἶναι κοινωνία ἀδόμητος. Εἶναι ἡ κοινωνία μὲ τὴν προσήκουσαν δομὴν. Ἔστι δὲ προσήκουσα ἐκάστοτε δομὴ ἡ δομὴ τῆς χάριτος, ἐκείνη δηλ. ἡ ὁποία πρὸ παντὸς ὄχι μόνον ἐπιτρέπει, ἀλλὰ κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐπενεργεῖ τὴν ἀξιολογικὴν ὑπέρβασιν τοῦ δεδομένου, τὴν βελτιώσιν του. Μὲ ἄλλους λόγους, καλοὶ γονεῖς εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι καὶ φέρουν εἰς τὸν κόσμον τέκνα καὶ θυσιάζονται κατὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον τρόπον δι' αὐτά. Ὅσοι ἀντιθέτως ἐνεργοῦν ὑπὸ τὸ κράτος τῆς πεποιθήσεώς των ὅτι ἡ ἱστορία δὲν δύναται νὰ προχωρήσῃ πέραν τοῦ σημείου, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ ἴδιοι ἔφθασαν, εἶναι οἱ μέγιστοι ἐχθροὶ τῆς ἱστορίας. Ἡ αὐταρέσκειά των αὕτη μαρτυρεῖ τὴν ἀπουσίαν τοῦ δημιουργοῦ πνεύματος («spiritus creator»), τοῦ πνεύματος τῆς δημιουργίας.

Ἄς ἐπιτραπῆ ἑνταῦθα νὰ ἐπισημανθῇ δι' ὀλίγων καὶ ἡ ὁμολογιακὴ πλευρὰ τοῦ θέματος, τὸ ὁποῖον μᾶς ἀπασχολεῖ.

Εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ παρουσιάζεται ἔντονος ἡ προσπάθεια τοῦ ἐπιζήσαντος ρωμαϊκοῦ πνεύματος νὰ θεμελιώσῃ τὴν ἐκκλησίαν ἐπὶ τῶν ἀξιωματίων του. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ταυτίζεται περίπου ἡ ἰσχὺς τῆς ἐκκλησίας μὲ τὴν κοσμικὴν ἰσχύϊν τῶν ἀξιωματούχων της. Ἡ ἐπιβολὴ τοῦ ἀξιωματός ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τὴν εὐλογημένην κατάστασιν τῆς ἐλευθερίας ἅμα καὶ χάριτος, δημιουργεῖ τὸ μεσαιωνικὸν δράμα τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐπὶ τῆς φύσεως, ἐν μέρει ἁγίας καὶ ἐν μέρει πεσοῦσης, ἁμαρτωλῆς, ἐπιβάλλεται διὰ τῶν ἀξιωματίων βιαίως μία τάξις πραγμάτων, ἡ ὁποία δὲν συμπίπτει μόνον τὸν ἀυθορητισμὸν καὶ πᾶσαν τάσιν δι' ἐξέλιξιν, ἀλλὰ καὶ περιορίζει τὴν σωτηρίαν εἰς τὸ πλαίσιον καὶ τὴν δομὴν ἐνὸς συστήματος, τὸ ὁποῖον ἐλάχιστα ἀπηχεῖ τὴν πνευματικότητα τοῦ εὐαγγελίου⁴.

4. Οὔτω δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι τὸ λάθος τοῦ σχολαστικισμοῦ δὲν ἔγκειται ἀπλῶς εἰς τὴν προσπάθειάν του νὰ δημιουργήσῃ σύστημα, νὰ ἐντάξῃ τὸ ὕλικόν του εἰς μίαν συστηματικὴν τάξι. Τὸ λάθος του ὑπῆρξεν ἡ ἀπολυτοποιήσις ἐνὸς συγκεκριμένου συστήματος, τοῦ ἰδικοῦ του. Τὸ λάθος τοῦτο εἶναι ἐκάστοτε τόσον μεγαλύτερον, ὅσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ὑπεροχὴ τοῦ πρὸς συστηματοποίησιν ὕλικου ἐν σχέσει πρὸς τὰ διατιθέμενα μέσα τῆς συστηματοποιήσεως.

Ἡ ἀντίδρασις ἦλθε διὰ τῆς Μεταρρυθμίσεως, ἡ ὁποία κατ' οὐσίαν ἀποτελεῖ τὴν ἐξέγερσιν τοῦ νεωτέρου ἀνθρώπου κατὰ τῆς μεσαιωνικῆς καταστάσεως. Νεαί θεολογικαὶ κατηγορίαι ἐμφανίζονται εἰς τὸν πνευματικὸν ὀρίζοντα τῆς ἀφυπνιζομένης Εὐρώπης, ἐνῶ κατὰ βάσιν ἐπιδιώκεται ἡ ἐπιστροφή εἰς τὴν πνευματικὴν ἐκείνην τάξιν τῶν πραγμάτων, τὴν ὁποίαν ἀποκαλύπτει ἡ Ἁγία Γραφή. Μετὰ τὴν διὰ τοῦ ρωμαϊκοῦ μεσαιωνικοῦ πνεύματος ἐπισυμβάσαν ἀπομάκρυνσιν («Entfremdung») ἀπὸ τὰς βιβλικὰς πηγὰς τῆς πίστεως, ἐπιζητεῖται πλέον ἡ ἀνεύρεσις τοῦ πρωταρχικοῦ πνεύματος τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἡ προσπάθεια αὕτη, ὡς ἄλλωστε καὶ πᾶσα ἀνθρωπίνη προσπάθεια διὰ τὴν ὑπέρβασιν μιᾶς κυριαρχούσης δομῆς, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ παρὰ μόνον ὡς ἐν μέρει ἱκανοποιητικὴ. Εἰς δύο θεμελιώδη σημεία θὰ ἡδύνατο ἴσως ἐν προκειμένῳ νὰ ἀσκηθῆ ἰδιαίτερα κριτικὴ:

α) Ἡ προσπάθεια τῆς Μεταρρυθμίσεως νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν χριστιανικὴν ζωὴν εἰς τὴν βιβλικὴν τῆς πνευματικότητος ἀνελήφθη χωρὶς τὴν ζωογόνον ἄμεσον παρουσίαν τῆς παραδόσεως. Ὁ μεταρρυθμιστὴς τοῦ 16ου αἰῶνος ζητεῖ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς μίαν ἀρχὴν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀπέχει ἤδη ὁ ἴδιος πολὺ, λόγῳ τῶν πολυχρονίων καὶ ὁπωσδήποτε ριζικῶν διαφοροποιήσεων τῆς Δύσεως. Ζητεῖ οὕτω νὰ ἰδιοποιηθῆ ὅ,τι εἶναι δι' αὐτὸν ἐν πολλοῖς ξένον: τὸ πρωταρχικὸν εὐαγγέλιον. Εἰς τὴν ἐποχὴν του αἱ ἀλλεπάλληλοι μεσαιωνικαὶ προσχώσεις ἔχουν ἐπικαλύψει τὸ βιβλικὸν ἀρχέτυπον. Οἱ αἰῶνες, οἱ ὁποῖοι μεσολαβοῦν μεταξὺ τῆς Μεταρρυθμίσεως καὶ τῆς ἐποχῆς τῆς Καινῆς Διαθήκης, φαίνεται εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀνατολικούς ὅτι περισσότερο χωρίζουν καὶ ὀλιγότερον ἐνώνουν τὰς δύο ταύτας ἐποχάς. Ἀντιθέτως, ἡ ὀρθόδοξος Ἀνατολή, παρὰ τὰς ποικίλας τῆς περιπετείας, οὐδέποτε ἔπαυσε γεωγραφικῶς καὶ ἱστορικοπνευματικῶς νὰ ζῆ εἰς τὴν βιβλικὴν ἀτμόσφαιραν. Ἡ γλῶσσα, ἡ νοοτροπία, ἡ καθημερινὴ ζωὴ, τὰ ἀξιολογικὰ κριτήρια κ.λπ. ἀναγγέλλουν τὴν ἔντονον παρουσίαν τοῦ βιβλικοῦ καὶ πρωτοχριστιανικοῦ πνεύματος. Οὕτως, ὅ,τι ὁ μεταρρυθμιστὴς ἐπεδίωξε συνειδητῶς, μὲ πολὺν κόπον καὶ μὲ πολὺ ἀμφίβολον ἐπιτυχίαν, ὁ ὀρθόδοξος τῆς Ἀνατολῆς τὸ ἔζη ἤδη ἐν πολλοῖς μὲ ἀυθορμητισμὸν καὶ φυσικὴν ἄνεσιν.

β) Τὸ δευτέρον σημεῖον, τὸ ὁποῖον φαίνεται ἐν προκειμένῳ ἀξιοπρόσεκτον, ἔγκειται εἰς τὸ γεγονός ὅτι τὴν ἐπαναστατημένην πνευματικότητα τῆς μεταρρυθμίσεως διεδέχθη συντόμως, ὑπὸ νέαν ἐν πολλοῖς μορφήν, τὸ μεσαιωνικὸν σχολαστικὸν ὕφος, ἡ περιβόητος προτεσταντικὴ «ὀρθοδοξία». Οὕτως ἐπεκράτησαν νέα «ἀξιώματα» τόσον εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ζωὴν, ὅσον καὶ εἰς τὴν θεολογικὴν σκέψιν. Ὁ προτεσταντισμὸς, ὁ ὁποῖος ἐξεκίνησεν ὡς διαμαρτυρία, ἔγινε συντόμως καὶ καθεστῶς. Ἡ «ἄρνησις» ὠχυρώθη εἰς «θέσεις», πολλαὶ τῶν

ὁποίων δὲν ἠρνοῦντο μόνον τὸ παρελθόν, ἀλλὰ καὶ τὸ μέλλον. Ἴσως εἶναι δυνατὸν νὰ διακρίνη τις εἰς τὸν προτεσταντισμὸν (ἀκόμη καὶ σήμερον, μετὰ τόσους αἰῶνας «συντονισμοῦ» τῆς προτεσταντικῆς θεολογίας μὲ τὸ νεώτερον εὐρωπαϊκὸν πνεῦμα) τὰ δύο βασικὰ στοιχεῖα του: τὸ νεώτερον κριτικὸν πνεῦμα καὶ τὴν ἰδίαν του (θρησκευτικὴν) δογματικὴν. Ὑπὸ τὸ κράτος τῆς προτεσταντικῆς «ὀρθοδοξίας» καὶ τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ τὸ πρωτεῖον ἀποδίδεται εἰς τὰ θρησκευτικά-νομικά ἀξιώματα καὶ ὄχι εἰς τὰ ποικίλα χαρίσματα τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην παρατηρεῖται τὸ φαινόμενον νὰ κηρύσσεται τὸ *sacrificium intellectus* ὡς χριστιανικὴ ἀρετὴ.

Ὅπωςδήποτε καθίσταται φανερόν ὅτι τὸ θέμα «χάρις, χαρίσματα καὶ ἀξιώματα» δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κατανοηθῆ χωρὶς ἀναφορὰν εἰς τὰς γενικωτέρας ἱστορικοπνευματικὰς συναρτήσεις του.

Οὕτως ἡ ἔννοια τοῦ ἀξιώματος ἔχει πολλάκις προσλάβει ἰδιαίτερον νόημα ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διαδεδομένης θρησκευτικῆς διακρίσεως τοῦ κόσμου εἰς θρησκευτικὸν καὶ κοσμικόν (ἅγιον καὶ βέβηλον, *heilig - profan, sakral - säkular*). Εἰς τοὺς παλαιότερους ἰδίᾳ νομικοὺς ἀπαντᾷ πάλιν ἡ γνωστὴ διάκρισις τοῦ δικαίου εἰς θεῖον καὶ ἀνθρώπινον. Εἰς τὴν βάσιν ὑπάρχει ὅπωςδήποτε ἡ διάκρισις μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ, φύσεως καὶ ὑπερ-φύσεως, ἐγκοσμίου καὶ ὑπερκοσμίου τάξεως. Μετὰ τῶν διακρίσεων τούτων συνδέονται, ὡς γνωστόν, βασικώτατα προβλήματα τῆς γνωσιολογίας, τὰ ὁποῖα ἀπασχολοῦν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἱστορίας μέχρι σήμερον. Μεταξὺ αὐτῶν προβάλλει ἡ διαπίστωσις ὅτι «ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος» δυσκόλως δύναται νὰ παραδεχθῆ λογικῶς ὅ,τι δὲν ἐπαληθεύεται λογικῶς, καὶ ὅτι ὡς ἐκ τούτου ἡ ἀναφορὰ τοῦ πιστεύοντος εἰς τὸ ἐπέκεινα προσφέρει εἰς μίαν σύγχρονον κριτικὴν θεολογικὴν σκέψιν σοβαρὰ προβλήματα πρὸς μελέτην. Ἰδιαιτέρως ἡ περαιτέρω μελέτη τῆς ἐννοίας «Θεός» ἐπὶ τῇ βάσει κατηγοριῶν τῆς συγχρόνου Ἑρμηνευτικῆς φαίνεται ν' ἀποτελῆ τὴν λογικὴν προϋπόθεσιν διὰ τὰς θεολογικὰς ἀποφάνσεις μας καὶ ἐν προκειμένῳ τὰς φράσεις μας περὶ τῆς θείας χάριτος, τῶν χαρισμάτων τοῦ ἁγίου πνεύματος καὶ τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀξιωμάτων. Ἡ θεολογία προϋποθέτει σήμερον τὰ πορίσματα τῆς θετικῶς ἐργαζομένης φιλοσοφίας (καὶ θεολογίας) τῆς γλώσσης. Ἡ γνωσιολογικὴ ἀφέλεια, ἡ ἀπουσία δηλ. τῆς κριτικῆς σκέψεως, δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀποτελῆ θεολογικὴν ἀρετὴν. Τὰ γνωσιολογικὰ ἀμαρτήματα εἶναι καὶ θεολογικὰ ἀμαρτήματα.

Ὁ δογματισμὸς, δηλ. ἡ θεμελίωσις τῆς σκέψεως εἰς ἀξιώματα, τὰ ὁποῖα οὔτε ἐπαληθεύονται οὔτε εἶναι γενικῶς παραδεκτά, δὲν ἀποτελεῖ, ἰδιαιτέρως εἰς τὰς ἡμέρας μας, τὴν ἀρίστην μέθοδον διὰ τὴν θεολογικὴν σκέψιν. Μία «θεολογία»,

ἢ ὅποια ἀντίκειται εἰς τόν (κριτικόν) λόγον ἢ στερεῖται αὐτοῦ, ἀποτελεῖ διὰ τὴν ἐποχὴν μας ἀπαράδεκτον ὀπισθοδρομήσιν πρὸς μίαν προ-λογικὴν, μυθικὴν περιόδον τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Ἡ αὐθεντικὴ θεολογία δὲν δύναται νὰ εἶναι, πρὸ παντὸς σήμερον, ἡ ἐμμονὴ εἰς ἓν παρωχημένον κοσμοεἶδωλον, ἢ ὑποταγὴ τοῦ λόγου εἰς τὸν μῦθον. Θεολογία εἶναι ὁ λόγος⁵ περὶ τοῦ Θεοῦ!

5. Ἡ ἔκφρασις «περὶ τοῦ Θεοῦ» συμπίπτει προφανῶς κατ' ἔννοιαν μὲ τὰς ἐκφράσεις «ἐκ τοῦ Θεοῦ», «πρὸς τὸν Θεόν». Ἐφ' ὅσον ἐν προκειμένῳ ὁ Θεὸς εἶναι τὸ ἀντικείμενον τοῦ λόγου, εἶναι φανερόν ὅτι ὁ λόγος δὲν δύναται νὰ ὁμιλῇ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου χωρὶς νὰ εὐρίσκειται εἰς σχέσιν πρὸς αὐτό, χωρὶς δηλ. νὰ ὁμιλῇ ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸ ἀντικείμενον του (ἐξ αὐτοῦ καὶ πρὸς αὐτό). Ὅταν ὁ λόγος ὁμιλῇ περὶ τοῦ ἀντικειμένου του, δὲν ὁμιλεῖ μόνον περὶ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ διὰ τῆς γλώσσης ἀποκαλύπτει τὸ ἑαυτὸ ἐν τῷ ὑποκειμένῳ ἀποκαλύπτον ἀντικείμενον. Ὁ θεολόγος ὡς ὑποκείμενον ἀντικατοπτρίζει τὸ ἀντικείμενον του, ἢ συνείδησίς του ἐκφραζομένη διὰ πασῶν τῶν μορφῶν τοῦ λόγου ἀνανακλᾷ κατὰ δύναμιν τὸ ἀντικείμενον του, τὸ ὅποιον νοεῖται ὡς καθ' ἑαυτὸ ὄν πέραν τοῦ ὑποκειμένου καὶ ὡς ἐνεργεῖα παρὸν εἰς τὸ ὑποκείμενον.